

VECHIMEA BUCUREȘTILOR

de acad. **CONSTANTIN C. GIURESCU**

În lucrarea de sinteză *Istoria Bucureștilor*, apărută în 1967, arătăm că orașul nostru are o vechime mult mai mare decât prima mențiune documentară sigură, aceea din 20 septembrie 1459. Afirmăm anume, pe bază de raționament, că el a existat cu siguranță în sec. al XIV-lea și că, după toate probabilitățile, satul ilfovean București, purtând un nume *străvechi* și *general* românesc — sate numite astfel se întâlneau, în secolele XIV—XVI, atât în Oltenia, cât și în Moldova și în Transilvania — devenise *tîrg*, adică centru de vîndut și cumpărat produse încă înainte de întemeierea statului Țării Românești, așadar înainte de domnia lui Basarab I zis și Negru Vodă¹. Argumentele pe care mă întemeiam erau de natură diferită. În primul rînd necesitatea pentru sătenii ariei *bine populate* a Ilfovului — descoperirile arheologice arată adevărate șiruri de așezări omenești de-a lungul văii Dîmboviței, a văii Argeșului, a văii Sabarului, a văii Colentinei, a văii Pasării, a văii Mostiștei, precum și o serie de așezări din preajma lacurilor Snagov și Căldărușani — necesitatea, zicem, pentru locuitorii acestei mulțimi de sate de a avea un centru de unde să-și poată procura *sarea*, necesară traiului zilnic, și acele unelte agricole indispensabile care erau *secerile* și *coasele*, apoi *topoarele*, precum și un minimum de fier pentru facerea de *cuțite*, *cosoare de vie*, *foarfeci* de tuns lîna oilor, *potcoave*, *cuie* și *scoabe*. Centru în care să poată, la rîndul lor, aduce spre vînzare prisosul produselor lor : am numit grînele — griu, orz, mei, ovăz —, apoi prășila de vite, mari și mici, peștele bălților, mierea și ceara prisăcilor, produsele laptelui, pieile argășite, vinul și fructele lor etc. Acest centru trebuia să fie situat într-o poziție potrivită, egal depărtată de marginile regiunii pe care o deservea și la o răspintie de drumuri, a drumurilor care, pornind de la vadurile Dunării și „slonurile“ sau „cherhanalele“ bălților ei, se îndreptau spre ocnele de la deal și apoi mai departe, peste munte, spre orașele Transilvaniei. *Așezarea Bucureștilor ilfoveni întrunea toate aceste condiții*. Aci se întâlneau drumurile care veneau de la Giurgiu, Greaca, Oltenița și Mostiștea, mergînd spre deal și munte, aci poposeau carele cu pește sărat și proaspăt, precum și acelea ale negustorilor cu marfă străină venind din Balcani sau de la Brașov². Feno-

¹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 45—47.

² *Ibidem*.

menul *nu* e specific Bucureștilor ; asemenea târguri sau centre de vânzare-cumpărare pentru populația satelor s-au format, în perioada de dinainte de întemeierea statelor, pe toată întinderea pământului românesc, în tustrele țările. Așa se explică întemeierea Tîrgoviștei, Cimpulungului, a Buzăului, a Tîrgu-Jiului, a Rîmnicului Vilcii și a altor târguri din Țara Românească, a Birladului, Tîrgului Putnei, Bacăului, Iașilor, Sucevei, Lăpușnei, Orheiului și a altora la fel din Moldova, precum și a Tîrgului Mureș, a Făgărașului, a Albei Iulii sau, cum îi spunea poporul, a Bălgradului, a Devei, a Băii Mari și a altora asemenea din Transilvania³.

Așadar, argumentul prim pentru vechimea Bucureștilor este acela de caracter *economic* : necesitatea locuitorilor dintr-o arie intens populată de a avea un centru de schimb, un *tîrg* situat într-un punct aproximativ echidistant de marginile ariei.

Odată cu întemeierea statului Țării Românești, sub Basarab I (1310—1352) sau Negru Vodă, se adaugă un nou argument, de ordin administrativ și militar. Și înainte de întemeierea statului a trebuit să existe în această regiune a Ilfovului vreun cnezat sau voievodat, așa cum existau în aceeași vreme, în 1247, acelea din Oltenia sau, dincoace de Olt, voievodatul lui Seneslau. Este exclus ca asemenea formații politice să nu fi fost și în partea centrală și de răsărit a Țării Românești, după cum este exclus ca ele să nu fi existat și în Moldova. Dar cneazul sau voievodul care cîrmuia ținutul „arinișului“ — căci această înseamnă *Ilfov* (din *Elhov* !) în limba veche slavă⁴ — a trebuit să aibă o reședință, o „curte“, unde să stea, cu ostașii și dregătorii lui ; după toate probabilitățile, reședința acestui cîrmuitor coincidea cu „tîrgul“ unde avea loc vînzarea și cumpărarea de produse, unde erau deci și vameșii care luau, pe socoteala cneazului sau a voievodului, „vama“ respectivă.

Dar, va spune cineva, toate acestea sînt *ipoteze*. E adevărat, sînt ipoteze, dar impuse de *logica istorică* și de comparația cu fapte și realități contemporane, care nu pot fi contestate. Să le considerăm totuși ca ipoteze. În momentul însă cînd se întemeiază statul Țării Românești, sub Basarab I, cînd acest voievod cîrmuiește întreg teritoriul cuprins între Carpați și Dunăre, cînd, în locul cnezatelor și voievodatelor anterioare, apar *judefele*, cu pîrcălabi numiți de domn, este evident că pîrcălabul de Ilfov trebuia să aibă o reședință și această reședință a fost, după părerea noastră, la *București*. Aci, pe locul viitoarei curți domnești, pe malul stîng al Dimboviței, au stat pîrcălabul sau pîrcălabii lui Basarab I, precum și aceia ulteriori din domniile lui Neculai-Alexandru, Vladislav I sau Vlaicu Vodă, Radu I, Dan I și Mircea cel Bătrîn.

Cînd am formulat această concluzie⁵, am avut în vedere și ceea ce ne spune raguzanul Luccari care, trăind în Țara Românească pe vremea lui Mihai Viteazul, a afirmat într-o lucrare a sa, întemeiată și pe o veche cronică munteană, azi pierdută, că Negru Vodă a făcut cîteva „întărituri de cărămidă“ („cortine di mattoni cotti“) în orașele Tîrgoviște,

³ Constantin C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene din sec. al X-lea pînă la mijlocul sec. al XVI-lea*, București, 1967, p. 68—79.

⁴ Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 50.

⁵ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 47.

București, Buzău și Floci (la gura Ialomiții)⁶. Săpăturile arheologice, întreprinse recent pe locul vechii Curți domnești, au dat la iveală, sub clădirea din vremea lui Vlad Țepeș, resturile, din cărămidă, ale unei construcții mai vechi, o cetățuie trapezoidală, în formă de turn din sec. al XIV-lea⁷. S-a făcut astfel dovada certă că exista aci o așezare mai importantă, desigur reședința pîrcălabului.

Ocupîndu-mă în continuare în susmenționata operă de sinteză de istoria Bucureștilor în sec. al XIV-lea, am identificat pe comitele „Dragomir românul, castelanul de Dîmbovița“, al lui Vlaicu Vodă, cu pîrcălabul cetății București. Cronica maghiară a lui Ioan de Kükülö (de Tîrnave), relatînd campania întreprinsă de regele ungar, în toamna anului 1368, după 13 octombrie, împotriva domnului muntean, arată că acesta din urmă a trimis împotriva oastei ce trecea Carpații prin partea de răsărit a Țării Românești, pe sus-numitul comite Dragomir care a izbutit să distrugă armata dușmană, ai cărei comandanți, Nicolae, voievodul Transilvaniei, și Petru, vice-voievodul, au căzut pe cîmpul de bătaie. Lupta a avut loc într-o regiune accidentată, muntoasă și păduroasă⁸. Am arătat că indicarea locului luptei n-are *nici o legătură* cu calitatea lui Dragomir, de pîrcălab al cetății Dîmbovița, *nici cu situarea acestei cetăți*. Dragomir a putut foarte bine să fie căpetenia cetății de la București și să dea lupta — cum s-a și întîmplat — departe de această cetate⁹.

Un argument în sprijinul identificării cetății comandate de pîrcălabul Dragomir în 1368 cu Bucureștii se poate scoate dintr-o împrejurare ulterioară din iarna 1396—1397, cînd voievodul Țării Românești Vlad. adversarul lui Mircea cel Bătrîn și omul turcilor, este asediat în „cetatea Dîmboviței“ de către Ștîbor, voievodul Transilvaniei și, după o rezistență de vreo două luni, luat prizonier împreună cu toată familia sa. Documentul ungar din 8 decembrie 1397, care relatează faptul, ne spune că Ștîbor a înaintat cu oastea sa în părțile transalpine — adică în Țara Românească — „pînă la cetatea Dîmboviței“ („usque ad castrum Dombovicha vocatum“), în care se refugiase zisul voievod, a asediat această cetate și a stăruit în asediu atît de mult, pînă cînd Vlad s-a predat, „împreună cu soția, copiii și întreaga familie“¹⁰. Ni se pare foarte puțin probabil ca voievodul să se fi refugiat cu toți ai săi în redusul fort — un pătrat cu latura interioară de 25 metri — de la Burlănești (comuna Voinești, jud. Dîmbovița), la mică distanță de apa Dîmboviței — așa cum s-a susținut de un cercetător¹¹ — și să fi putut susține, în această foarte mică întăritură, un asediu îndelungat. Mai normal era ca să se fi tras spre miazăzi, mai aproape de turci, protectorii săi, deci spre

⁶ Luccari, *Copioso ristretto degli annali di Rausa*, Veneția, 1605, p. 49.

⁷ Panait I. Panait, *Cercetarea arheologică a culturii materiale din Țara Românească în secolul al XIV-lea*, în „Studii și cercetări de istorie veche“, 22 (1971), 2, p. 253 și 255.

⁸ I. G. Schwandtner, *Scriptores rerum hungaricarum veteres ac genuinis, Tyrnaviae*, 1765, p. 311—312.

⁹ Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 48.

¹⁰ Hurmuzaki — Iorga, *Documente*, XV, 2, p. 1822—1826 și în special p. 1825.

¹¹ Al. Vasilescu, *Cetatea Dîmboviței*, în „Bul. Com. Mon. Ist.“, XXXVIII (1945), p. 26 și 33—37.

București, care ofereau și alte posibilități de aprovizionare și rezistență. Convingerea noastră este că Vlad s-a închis în această cetate a Dimboviței de pe cursul inferior al râului. Tot aici, credem noi, a comandat și Dragomir pîrcălabul, biruitorul din 1368. „N-avem un argument peremptoriu — spuneam în 1967 — în sprijinul acestei identificări, după cum, repetăm, nici unul contra. Dar analiza împrejurărilor istorice și considerații de ordin logic pledează, după părerea noastră, pentru identificarea „cetății Dimbovița“ din 1368 și 1396 cu București”¹².

Atragem atenția acum și aici asupra unui fapt care vine în sprijinul acestei identificări. E vorba de *numele sub care sînt cunoscuți Bucureștii în izvoare istorice moldovene din sec. al XV-lea*. Cităm în primul rînd letopisețul anonim — cunoscut și sub numele de letopisețul de la Bistrița. Relatînd lupta de la Vodnău din 18—20 noiembrie 1473, între Ștefan cel Mare și Radu cel Frumos, letopisețul arată că acesta din urmă învins fiind, „a fugit cu toată oastea sa în cetatea sa de scaun numită Dimbovița“ (въ настоящи град свои нарицаемїи дѣмбовица)¹³.

La fel în cronică moldo-germană: după lupta amintită, Radu Voievod „a scăpat cu fuga, cu puțină oaste, într-o cetate ce se numește — Dimbovița“ („auf eyn schloss das heyst Dembovyszca“)¹⁴.

Este evident că moldovenii cunoșteau numele Bucureștilor, totuși cînd trebuie să-i designeze într-o cronică, ei întrebuițează expresia „cetatea Dimboviței“. Pînă și în sec. al XVII-lea, în cronică lui Grigore Ureche — Simion Dascălul, cînd se relatează lupta din 1473 și urmarea ei imediată, se spune că Radu cel Frumos „au fugit cu toată oastea sa la scaunul său la Dimbovița“ și că Ștefan cel Mare „au încunjurat cetatea Dimbovița“, din care Radu a fugit, ducîndu-se la turci și părăsindu-și soția și fiica în mîinile învingătorului¹⁵.

Astfel stînd lucrurile, mi se pare că e normal ca să admitem că și în sec. al XIV-lea cînd e vorba de „Cetatea Dimboviței“, cu un pîrcălab, cetate în care un voievod susține un asediu îndelungat — ceea ce implică armată, cantonamente și provizii — să ne gîndim la București. În această cetate a Dimboviței de pe cursul inferior al râului a stat cu siguranță Mircea cel Bătrîn; de aci putea mai ușor supraveghea linia Dunării, în vederea îndelungatului său război cu turcii.

În concluzie: Bucureștii, sat la început, cu nume străvechi și general românesc, a devenit *tîrg*, adică loc de desfăcere și de aprovizionare pentru numeroasele sate ale ariei ilfovene, în a doua jumătate a sec. al XIII-lea. Reședința a pîrcălabului de Ilfov, în vremea lui Basarab I sau Negru Vodă care ridică, aci, o construcție de cărămidă, Bucureștii sînt „cetatea Dimboviței“ în care s-a refugiat Vlad I în 1396 și de unde fuge Radu cel Frumos în 1473. Noi descoperiri — arheologice și de texte — sper să dovedească temeinicia părerii mele despre începuturile orașului nostru și istoria lui în sec. al XIV-lea.

¹² Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, p. 48.

¹³ *Cronicele slavo-române din sec. XV—XVI, publicate de Ion Bogdan*, ediție revăzută și completată de P.P. Panaitescu. București, 1959, p. 8 și 17.

¹⁴ Ion Const. Chițimia, *Cronica lui Ștefan cel Mare. Vestimenta germană a lui Schedel*, București, 1942, p. 41 și 63 — „Schloss“ poate fi tradus și prin „castel“, dar pentru problema care ne preocupă lucrul n-are importanță.

¹⁵ *Letopisețul Țării Moldovei pînă la Aron Vodă*, ediție de Const. Giurescu, București, 1916, p. 54.

L'ANCIENNETÉ DE BUCAREST

— Résumé —

Dans l'oeuvre de synthèse *Istoria Bucureștilor* (L'histoire de Bucarest), parue en 1967, j'ai affirmé que la ville de Bucarest est plus ancienne que la première mention documentaire (20 septembre 1459) ; c'était une „cité“ (forteresse) au cours du XIV-e siècle et un bourg avant 1300. L'argument principal sur lequel s'appuie cette affirmation est d'ordre économique : la nécessité pour la multitude des paysans de la région d'Ilfov d'avoir un marché, un centre où ils puissent acheter le sel, indispensable à la vie humaine, les faucilles, les faux, les cognées et les serpes nécessaires à la vie agricole, pastorale et forestière, le fer enfin duquel on confectionnait des briquets, des fers à cheval, des clous etc. et, en même temps, où ils puissent vendre leurs produits : animaux, céréales, peaux, laines, poissons, miel et cire etc. Après la fondation de la Valachie et de ses districts, sous Basarab I (1310—1352), le district d'Ilfov a dû avoir une résidence, à savoir Bucarest. Les sources hongroises mentionnent en 1368 et 1396 „la cité de Dimbovița“ : c'est Bucarest. La preuve nous est fournie par deux sources moldaves du XV-e siècle, *La chronique anonyme* et *La chronique moldo-allemande* qui désignent Bucarest sous le nom de „la cité de Dimbovița“.